

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Frédéric Boissonnas. Pionier en propagandist van het vroeg 20e- eeuwse Griekenland

Gouw, P.

Citation

Gouw, P. (2024). Frédéric Boissonnas. Pionier en propagandist van het vroeg 20e-eeuwse Griekenland. *Lychnari*, 24(1), 8-14. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3768865>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3768865>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Lychnari

Verkenningen in het Griekenland van nu

Voorjaar 2024 - nummer 1

Losse nummers € 14,99

www.lychnari.nl

De wonderre wereld van

Yorgos Lánthimos

Beeldvormer Frédéric Boissonnas | Andros en z'n verlichtend voorbeeld

Wandeling op Byrons droomeiland | Schrijver van Z overleden

De goede herder Iërónimos | De magie van de yígandes

Op de gevoelige plaat

Een beeld zegt meer dan duizend woorden. Dat geldt in het bijzonder voor het werk van de veelzijdige Zwitserse fotograaf Frédéric Boissonnas (1858-1946). Als geen ander heeft hij met zijn iconische foto's hét wereldwijde beeld van Griekenland in de vroege 20e eeuw bepaald. Gedurende drie decennia doorkruiste hij zowel het vasteland als de eilanden en legde daarbij de meest turbulente jaren in de moderne Griekse geschiedenis vast. Als eerste onderkende hij bovendien de propagandistische kracht van zijn fotografie – een inzicht dat gretig werd omarmd door de leidende figuren achter de expansionistische politiek van de *Megali Idea*.

Zelfportret van Frédéric Boissonnas met een binoculaire camera, 1900

Frédéric Boissonnas Pionier en propagandist van het vroeg 20e-eeuwse Griekenland

PATRICK GOUW

Nog altijd torent de Ólymbos hoog uit boven de kustvlakte van Piëria. Zeker wanneer de toppen door wolken omhuld zijn, oogt het 2917 meter hoge bergmassief op het eerste gezicht onbedwingbaar. Hoewel tegenwoordig ieder jaar vele honderden klimmers de tocht succesvol afronden, was dat meer dan 100 jaar geleden geenszins het geval. Sinds het einde van de 19e eeuw hadden talloze expedities de mythische berg proberen te beklimmen, maar zonder resultaat. De aanwezigheid van Ottomaanse grensposten – de regio rond het dorp Litóchoro behoorde lange tijd nog niet aan Griekenland toe – én bandieten, maar vooral het ontbreken van gedegen kaarten en informatie speelden avonturiers en wetenschappers parten.

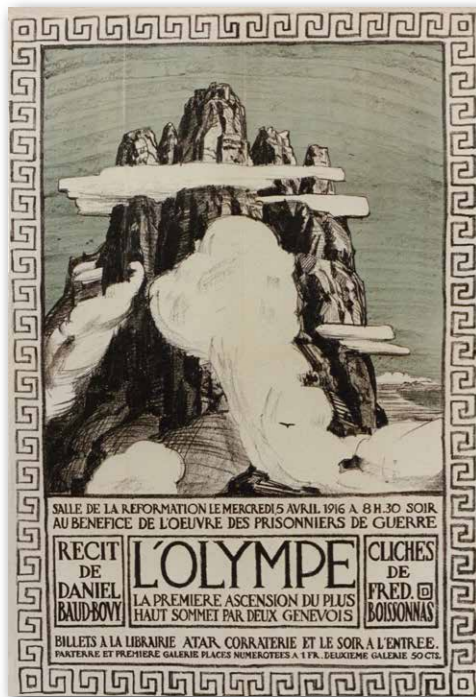
Pionierswerk

Het zou tot augustus 1913 duren voordat de eerste geslaagde beklimming een feit was. De eer viel te beurt aan twee bevriende Zwitserse alpinisten: fotograaf Frédéric Boissonnas en kunsthistoricus Daniel Baud-Bovy. Vergezeld van de lokale herder Christos Kákkalos wisten zij na een verraderlijke vijfdaagse tocht het allerhoogste punt (Mýtikas; naar μύτη, het Griekse woord voor 'neus') te bereiken. Het duo zou in totaal drie keer gezamenlijk de Ólymbos bestijgen en grote bekendheid verwerven vanwege hun uitgave *La Grèce immortelle* (1919), een boek dat een uniek beeld verschaft van een tot dan toe ongekend stuk Grieks natuurschoon.

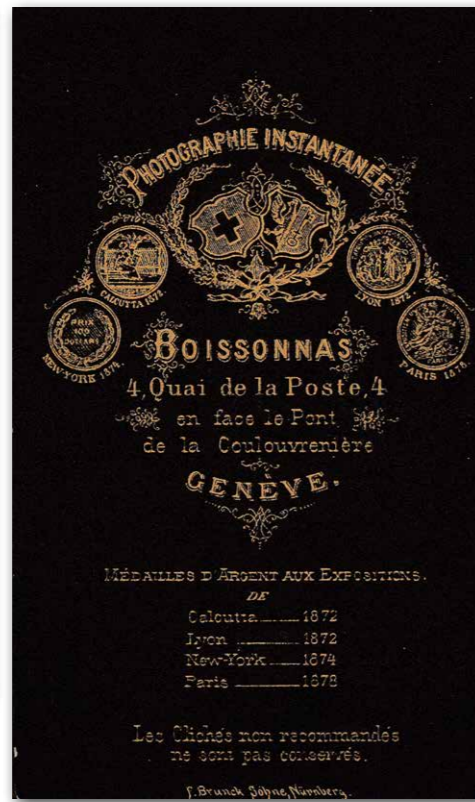
Dat was vooral te danken aan de iconisch geworden beelden van Boissonnas, die een briljant oog voor compositie combineerde met een grote voorliefde voor Griekenland. Zijn landschapsfoto's kwamen niet uit het niets, want hij had als gevierd fotograaf in de voorgaande jaren een reputatie opgebouwd en meerdere malen het land bereisd. Niet enkel en alleen geïnteresseerd in de klassieke monumenten – zoals de meeste buitenlandse bezoekers – had hij ook aandacht voor het alledaagse (plattelands)leven en religieuze tradities, die onder druk stonden in een snel veranderende wereld. Zijn foto's bezitten naast hun schoonheid ook grote waarde als een tijdscapsule van het Griekenland aan het begin van de 20e eeuw. Om die cultuurhistorische reden werd een groot deel van zijn archief in 2002 door de Griekse staat aangekocht.

Frédéric Boissonnas, Daniel Baud-Bovy en Christos Kákkalos op de Ólymbos, 1913

Posters ter promotie van het werk en de studio van Boissonnas

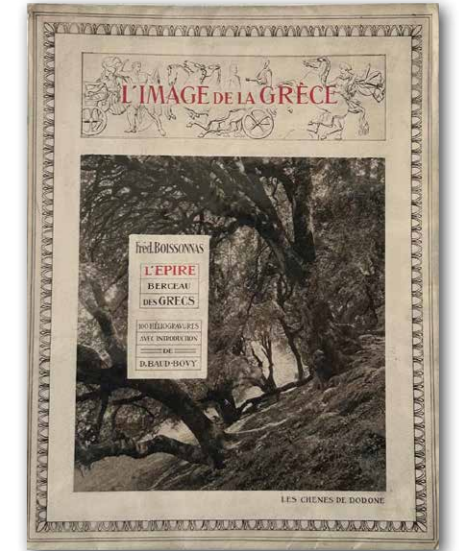

FOTOS: BOISSONNAS ARCHIVE / HELLENIC MINISTRY OF CULTURE / REPOSITORY MOMUS- THESSALONIKI MUSEUM OF PHOTOGRAPHY EN BIBLIOTHEQUE DE GENÈVE / COLLECTIONS DU CENTRE D'ICONOGRAPHIE DE LA VILLE DE GENÈVE

Dorpelingen in Zemenó heffen het glas met Boissonnas, 1903

L'Image de la Grèce - l'Épire (Ipiros), omslag van een van de veertien fotoalbums gewijd aan Griekenland die Boissonnas publiceerde

Talentevolle filhelleen

De jonge Frédéric groeide op in Genève, een stad die nauw verweven was met het filhellenisme. Bankiers en uitgevers alhier hadden zich tijdens de *Epanástasi* van 1821 hard gemaakt voor de Griekse zaak. In 1887 nam Boissonnas samen met zijn broer Edmond-Victor de studio van hun vader over. Fred ontpopte zich al snel tot een veelgeprezen fotograaf, die zich onderscheidde door zowel zijn hoge productie als zijn vernieuwende invalshoeken en technieken. Het familiebedrijf profiteerde daarnaast optimaal van de snelle transformatie die de fotografie in deze periode doormaakte. Hun zaak werd al snel succesvol en de broers openden filialen in Parijs, Reims, Lyon, Marseille en zelfs Sint-Petersburg.

Fred voelde van jongs af aan een sterke connectie met Griekenland. Zijn familie voerde haar afkomst terug op een dorpje in Zuid-Frankrijk, niet ver van Marseille. Hij was ervan overtuigd een afstammeling te zijn van de Griekse kolonisten die in de zesde eeuw v.Chr. (!) naar het Rhône-dal gekomen waren en daar deze havenstad gesticht hadden.

Toch kwam een eerste bezoek aan Griekenland door toeval op zijn pad. Dichter bij huis waren de broers Boissonnas er in 1897 als eersten in geslaagd om een fotografische weergave van de Mont Blanc te produceren waarin de blauwe lucht van de besneeuwde top te onderscheiden viel. Het leverde hun internationale erkenning op én een goedbetaalde opdracht van de Schotse edelman Lord Napier om eenzelfde foto te gaan maken van de berg Parnassós. Het zou het begin vormen van een periode van dertig jaar waarin Frédéric herhaaldelijk naar Griekenland afreisde en een diepgewortelde liefde voor het land en zijn bewoners ontwikkelde.

Griekse doorbraak

Naast getalenteerd fotograaf was Boissonnas ook een gewiekste zakenman. Als geen ander zag hij in hoe beeld als

massamedium de publieke opinie zou kunnen beïnvloeden, en derhalve commercieel uitgebuit kon worden – voor toeristische, maar zeker ook politieke doeleinden. In dat kader probeerde hij zijn zakelijke belangen te bevorderen door ze in dienst te stellen van de *Megali Idea*, het streven naar de verdere uitbreiding van het koninkrijk Griekenland met gebieden die eerder tot de bredere Griekse wereld hadden behoord.

Om die reden zocht hij zelf contact met hooggeplaatste Grieken. In 1905 stelde hij per brief aan koning George I voor om – in staatsopdracht – de beoogde nieuwe gebiedsdelen (Kreta, Klein-Azië, Ipiros, Macedonië) te documenteren en het beeldmateriaal wereldwijd te publiceren. Na enige aarzeling werden hem 5.000 drachmen in het vooruitzicht gesteld, maar tot een officiële samenwerking kwam het niet.

Die weifelende reactie weerhield Boissonnas er niet van om de plannen toch door te zetten. Samen met zijn eerdergenoemde vriend Daniel Baud-Bovy, tevens kompaan in zaken,

Boissonnas fotografeert het Parthenon, 1907

Tentoonstelling *Eeuwig Griekenland* van Boissonnas in galerie La Boëtie in Parijs, 1919

Boissonnas werkt op hoogte bij het Parthenon, 1907

reisde hij in 1907 naar Éyina, Epídavros, Attica en de kloosters van Metéora. Hun rondreis over het vasteland zou resulteren in het monumentale boek *En Grèce par Mont et par Vaux* (1910) dat een doorslaand succes zou worden – niet in de laatste plaats vanwege de mix van *couleur locale*, antieke monumenten en fraaie landschappen.

Fotografie in dienst van de natie

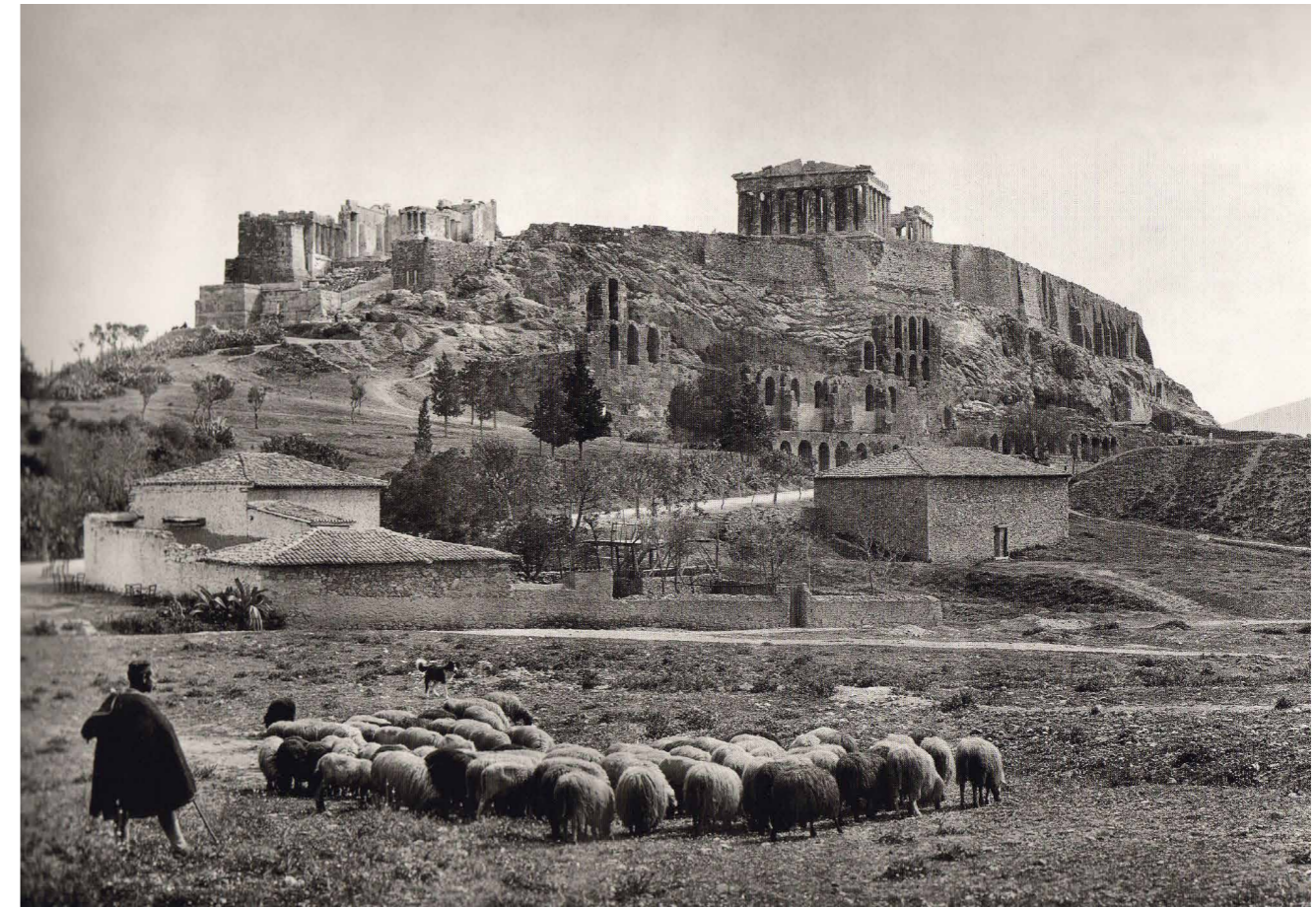
In Griekenland was ondertussen een andere wind gaan waaien. De voormalige Kretenzische rebellenleider Elefthérios Venizelos was premier geworden en bracht met zijn buitenlands beleid de realisatie van een Groot-Griekenland stap voor stap dichterbij. Hij verwelkomde Boissonnas en Baud-Bovy bij een volgend bezoek met open armen en ‘sponsored’ vol overgave hun nieuwste documentatieproject, ditmaal gewijd aan Kreta en de Cycladen. In de daaropvolgende jaren ontstond er een nauwe band tussen de fotograaf en de staatsman. Precies zoals Boissonnas had voorzien, versterkten hun beider belangen elkaar.

Propaganda en natievorming

Fotografie in brede zin werd voor Venizelos een propaganda-instrument tijdens zijn regeringsjaren. Tijdens de Balkanoorlogen (1912-1913), waarin Griekenland zijn oppervlakte meer dan zou verdubbelen, trokken fotografen mee naar het front en werden hun beelden op grote schaal verspreid via ansichtkaarten en kranten. Ook Boissonnas en Baud-Bovy deden verslag van de oorlogshandelingen. Het was overigens in deze context dat hun pioniersexpeditie naar de Ólymbos tot stand kwam. Toen voor hun beoogde reisdoel, het Griekse militaire hoofdkwartier in Kresna (in het huidige Bulgarije), een cholera-vaccinatie én een aansluitende achtdaagse quarantaine verplicht bleek, namen ze de vrijheid om die niet in het hotel maar op de bergflanken door te brengen.

Frédéric begon na deze rondreizen via zijn eigen uitgeverij met de publicatie van de serie *L'Image de la Grèce*. Het eerste deel was – bepaald niet toevallig – gewijd aan Ípiros, een gebied dat net ‘bevrijd’ was door het Griekse leger maar wat nog altijd (internationaal) betwist werd. De foto's toonden de wereld het ultieme *Hellas*: een nationale identiteit die geschiedde op de klassieke overblijfselen, de orthodoxe kerken en de lokale bevolking, die het levende bewijs vormde van de inherente en millennia oude ‘Grieksheid’ van de regio. Boissonnas en co zouden met hun latere uitgaven de nationalistische politiek blijven volgen, met delen over West-Macedonië, Thessaloniki en Smyrna. Afleveringen over Thracië en Konstantinopel waren voorzien, maar zouden uiteindelijk nooit het levenslicht zien.

Het ultieme voorbeeld van de innige samenwerking (en gedeelde politieke ideologie) kwam in het jaar 1919. Tegen de achtergrond van de vredesonderhandelingen na de Eerste Wereldoorlog, waarbij Venizelos als diplomaat namens Griekenland zou gloriëren, werd door Boissonnas in Parijs een grote expositie ingericht, getiteld *Eeuwig Griekenland*. Meer

Schaapherder met kudde aan de voet van de Akropolis, Athene, 1903

dan 500 van zijn foto's uit de ‘Nieuwe Gebieden’ werden tentoongesteld en in boekvorm gepubliceerd, met de duidelijke boodschap dat het hellenisme sterk geworteld was op de Balkan en dat dat evenzeer zo was in Klein-Azië. Hoe vanzelfsprekend zou het zijn wanneer de volksgenoten aldaar ook onder de vleugels van de Griekse staat zouden komen te vallen? Met 40.000 bezoekers en veel internationale aandacht droeg de expositie in niet geringe mate bij aan de succesvolle uitkomst van de geopolitieke beraadslagingen.

In het kielzog van de geschiedenis

De familie Boissonnas bleef ook tijdens de laatste, uiteindelijk fatale episode van de *Megali Idea* actief aan het (propaganda) front. In mei 1919 – tegelijk met de Griekse landing – werd oudste zoon Edmond naar Klein-Azië gezonden om daar de langverwachte ‘bevrijding’ te fotograferen. Boissonnas' derde zoon Henri-Paul trok mee met de Griekse strijdkrachten die steeds dieper in Anatolië verzeild raakten. Het ministerie van Buitenlandse Zaken betaalde de Franse kranten *Le Matin*, *Le Journal*, *L'Écho de Paris* en *Le Petit Parisien* elk 100.000 francs om positief en herhaaldelijk over de militaire campagne te berichten. Bedoeld als triomfantelijke verslaglegging voor het thuisfront was Henri-Pauls camera echter getuige van de tragische ommekeer in de Turks-Griekse oorlog (1919-1922) die zou eindigen in de vlammen van Smyrna.

De Catastrofe betekende ook het einde van de gloriejaren van Frédéric Boissonnas in Griekenland. Toch bleef hij het land bezoeken en uitdragen in (toeristische) uitgaven. Ook het avontuur bleef hem trekken. Tweemaal bezocht hij Athos

Boissonnas temidden van zijn (klein)kinderen en schoonfamilie, 1900

en samen met de Franse politicus en diplomaat Victor Bérard ging hij op zoek naar de fysieke plaatsen die de Homerische held Odysseus op zijn omzwervingen had aangedaan. De liefde voor Griekenland bleek niet alleen uit zijn foto's, maar ook uit zijn pleidooi voor de creatie van een Nationaal Park rondom zijn geliefde Ólymbos en zijn zorgen over de schade aan archeologische vindplaatsen door onverantwoordelijk gebruik. Boissonnas stierf in 1946 op hoge leeftijd in zijn geboorteplaats Genève, maar zijn familie bleef zijn werk en studio voorzetten tot 1990.

Blijvende invloed

Het werk van Boissonnas heeft een grote impact gehad op de Griekse fotografie van de 20e eeuw. Als vernieuwer trok hij

De Akropolis in Athene na een regenbui, 1908

Tentoonstelling *Op de wind - Kreta en Cycladen*, Genève, 1912

zich niets aan van vastgeroeste concepten: onvermoeibaar trok hij met zijn camera van berg naar berg en van eiland naar eiland, en fotografeerde met evenveel enthousiasme antieke tempels, Turkse buurten, Epirotische schaapherders en verlaten landschappen. Hij was niet geïnteresseerd in het later zo hardnekkige cliché van de strakblauwe Griekse hemel,

maar ging op zoek naar contrasten: een wolk, mist of de geleidelijke overgang van de ochtendzon. Iconisch werd zijn fotoserie van het Parthenon, net na een regenbui. Naar eigen zeggen bracht die 'imperfectie' met een nat plaveisel en wegtrekkende donkere wolken juist de schoonheid van de oude stenen naar boven. Ook ging hij veelvuldig de zee op om het Griekse landschap vanuit een andere hoek vast te leggen.

Griekenland was ten tijde van zijn rondreizen een natie in opbouw, op zoek naar een positief imago in het buitenland. Dat beeld werd in hoge mate bepaald door wat Boissonnas produceerde en vele generaties van Griekse fotografen (onder anderen Elli Souyoutzoglou-Seraidari, beter bekend als Nelly's, en Spyros Meletzis) traden in zijn voetsporen. Nu, meer dan honderd jaar later, zijn het bovenal de nostalgie – het vurige verlangen naar een verloren gegane en onschuldige wereld – en zijn opmerkelijke levensverhaal die zijn foto's nog altijd veel zeggingskracht geven.

Exposities

Het werk van Boissonnas wint in Griekenland de laatste jaren snel aan belangstelling. Zijn foto's stonden recentelijk centraal in twee tentoonstellingen op Griekse bodem:

Images of Greece (Εικόνες της Ελλάδος) in het cultureel centrum van de Rizarios Stichting (Monodendri Zagori, 2019), en *Fred Boissonnas and the Mediterranean. A photographic Odyssey* in MoMUS Thessaloniki (2022-23). Van beide exposities verscheen een catalogus met fraai en rijk beeldmateriaal. Veel foto's zijn ook digitaal te bewonderen, bijvoorbeeld via de Bibliothèque de Genève en het J. Paul Getty Museum in Los Angeles. 🐾